

Gala. 4.

Rhom. 8.

Cave

Error grecor de spu sancto

à spiritali sole, scilicet patre, huic mundo, ueluti deradiationē, & radium, & lumen, & qualitercūq; quantū cōgruit, uocare illū uolueris. Nō intempestiuū autē fuerit hoc loco dicere, quomodo habeat filius spiritum, & quomodo dicatur spiritus filij. Dicit enim & apostolus: Spiritum filij sui in corda uestra misit, clamantē, Abba pater, & iterū: Si autē quis spiritū Christi nō habuerit, hic nō est eius. Sanē Latini male hæc exponentes, & minus recte intelligentes, dicunt quod spiritus etiā ex filio procedat. Nos autē hoc quidem primū dicimus ad eos, quod aliud sit esse ex quopiā, & aliud esse cuiusdā: ut spiritus est quidē spiritus filij absq; dubio, & ab omni scriptura approbatū: cāterū esse ex filio nulla scriptura testatur, ut ne duo principia spiritus introducamus patrē & filiū. Profecto inquit: Nā & inspirauit discipulis, & dixit: Accipietis spiritū sanctū. O desipiētia. Si tunc dedit discipulis spiritū quando insufflauit, quomodo postea dixit eis: Accipietis uirtutem superuenientis spiritus sancti super uos, non post multos dies: uel quomodo in Pentecoste credimus factū descensum spiritus? Siquidē in uespera diei resurrectionis dedit illū: tunc enim inspirauit. At hæc quidem ualde ridicula. Manifestum enim, quod tunc illis spiritum sanctū nō dedit, sed donū unū spiritus sancti, remissionē scilicet peccati: statim enim subdit: Quorū remisistis peccata. Habet autē spiritū filius substantialiter, ut cōsubstantialē sibi, nō à quo operationem recipiat, sicut propheta. Dicitur autē spiritus esse filij secundum quod ueritas, & uirtus, & sapientia: Spiritus autē sanctus, & ueritatis, & fortitudinis, & sapientiæ spiritus ab Esaia describit. Et aliter: quia per filiū hominibus datur, propterea filij dicitur. Crede igitur tu spiritum à patre quidem proficisci, per filium autem dari creaturæ: atq; hic sit tibi canon orthodoxæ doctrinæ.

Pater diligit filium, & omnia dedit illi in manū. Qui credit in filium, habet uitā æternam: qui autē incredulus est filio, non uidebit uitā, sed ira dei manet sup eū.] Postquā dixit de Christo sublimia, nunc iterū humiliā loquitur, sermonem auditoribus attemperans, ut capi possit. Ideo dicit, Pater diligit filium: quasi de homine quodā admirabili loquens. Et omnia dedit in manu filij, iuxta humanitatē. Si autē & secundū diuinitatē, quid hoc? Dedit pater omnia filio ratione naturæ, sed non gratiæ: quoniā & esse à patre habet, meritū & omnia à patre dicitur habere. Habet igitur omnia filius, tam quæ in cœlo, quā quæ in terra. Dominat enim omnibus, etiam si quidā nolint. Postea uero in secundo aduentu, quando omne genu flectet ei, perfectum omnīū accipiet dominū: quando malicia nō ultra habebit uirtutē, sed inefficax manens ostēdet naturā boni à principio omnibus inditā, & omnia continentē. Qui credit in filiū, habet uitā æternā in ipso: illā dico Christū, qui uita est uere. In ipso enim uiuimus & mouemur. Qui autem incredulus est, non uidebit uitā. Nam qui sponte recessit à uita, quo pacto habebit eā quæ est Christus? sicut & Paulus inquit: Quādo Christus manifestatur uita nostra, tūc & nos qui ad maliciā mortui & immobiles facti, manifestabimur in gloria. Sed ira dei manet super illum: non dixit quod maneat illum, sed super illum, ostendens quod nunquā ab eo recedat: ut ne mortem credas temporalē, dicit quod maneat super eū qui incredulus fuerit, & perpetuū erit suppliciu. Per omnia autē uerba hæc inducit Baptista, & cōpellit auditores omnes ad fidē Christi. Non enim inuanū hæc dixit, sed suos discipulos & alios omnes instruit ne inuideant Christo, sed ut deo auscultent.

A. 17.

Colof. 3.

CAP V T I I I I.

T ergo cognouit dominus audisse pharisæos, quod Iesus plures discipulos faceret ac baptizaret quā Ioānes: quāquā Iesus ipse nō baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæam terrā, & abiit iterū in Galilæam. Oportebat autē eum transire per Samariā.] Misericors dominus semel propter nos incarnatus, omnia ad nostram salutem facit. Deniq; & nunc quum audisset, qd pharisæi de gloria ipsi audierint, & sciret cōtra ipsum ad inuidiā cōcitādos, secedit in Galilæā. Duo nos docēs: Vnū qdē, ut parcamus inimicis, & omni modo tētemus nō dare eis occasionē scandalī uel inuidiæ. Alterū, ne iniiciamus nos in tentationē insipienter & inutiliter, sed secedamus ad tēpus, donec infania resideat: quāuis autē potēs sit cohibere

fit cohibere inuidentes sibi, etiam si impetu quodam nunc urgerent: non tamen hoc egit, ne uideretur phantasticum habere corpus. si quidem saepe per medium illorū exiisset, quid nō dixissent Phantasiocitæ, Manichæi inquam & Valentiniani, & Eutychiani? Insinuans autem Euangelista calumniatorem illorum omnium, dicit, quamuis Iesus non baptizaret. Inuidi tamen uolentes cōcitare pharisæos cōtra Christum, calumniabantur eum quasi baptizasset. Oportebat autem ipsum transire per mediam Samariam. Volebat enim occasionem omnem calumniæ Iudæis excindere, ut dicere nō possint quod relictis eis concesserit ad gentes, quas abominabantur. Quando autem abegerunt eum, tunc accessit ad Gentiles, & neque tunc ex proposito, sed obiter.

Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prædium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autē ibi fons Iacob.] Operæ precium fuerit dicere, unde Samaritani originem duxerint, & unde appellationem illam sortiti fuerint. Somor enim mons uocabatur, ab eo à quo possidebatur, sicut & Esaias dicit: Et caput Somor Ephraim. Qui autem ad montem illum habitabant, primum non uocabantur Samaritani, sed Istraëlites dicebantur. Quum autem offendissent deum, traditi sunt uarijs tēporibus Assyrijs. Tandem Assyrius quum defectionem meditarentur superuenit, tenuitque captiuos, & non ultra in suam regionem abire permisit, suspicans iterum defecturos: sed illos qui dem transtulit in Babylonios & Moedos. Samariam autem Gentibus ex diuersis locis congregatis Coloniam dedit. Porro quum hæc facta essent, deus monstrare uolens barbaris, quod non propter impotentiam, sed propter peccata illis Iudæos seruire fecerit, immisit leones in eos, qui in Samaria habitabāt barbaros, qui illos perdebat omnes. Rex uero quum hoc audisset, misit ad quosdam ex senioribus Iudæis, & rogauit quid faciendum, ut non ultra leones perdant eos qui in Samaria, barbaros. Illi autem enarrabant deum Istraël suspicere locum illum, & nō sinere habitare illic eos qui sua legitima ignorent. Igitur si curæ sint barbari qui illic, mittat Iudæos sacerdotes, qui dei legitima barbaris tradant, & sic placent deum. Obtemperat illis rex, & mittit sacerdotem quendam traditurum his qui in Samaria barbaris legem dei. At illi non omnes libros receperunt, sed tantum quinque libros Moysi, Genesin, Exodum, Leuiticum, Numeros, & Deuteronomium: neque perfecte ab impietate discesserunt, & posterioribus quidem temporibus abstiterunt ab idolo: im cultu, deumque coluerūt. Itaque Iudæi à captiuitate regressi, amulabantur illos, utpote Assyrios genere, & à monte Samaritanos uocabāt. Illi uero Abraham Iacob progenitores suos nominabant: quoniam Abraham Chaldaus fuerat, & fons Iacob quem illic habuerat, proprius illorum putabatur. At Iudæi cum Gentibus alijs & istos abominabantur. Vnde & domino opprobantes, dicebant: Samaritanus es. Et ipse discipulis suis dicebat: In ciuitatem Samaritanā ne intraueritis. Quare autem Euangelista de loco Iacob & fonte tam diligenter differit: Primū quidē, ut quando audieris dicentem mulierem, Pater noster Iacob dedit nobis fontem illū: ne mireris, locus enim ille erat Sycima, ubi filij Iacob Symeon & Leui grauem illam cædem cōmiserūt, eo quod sororem illorum Dinam oppræsserant Sycimorū princeps. Insuper & hoc discimus, eo quod Euangelista nobis narrat ea quæ de fonte & loco, quod etiā olim reiecti fuerint propter peccata sua: & quū offendissent deū, Gentes illorū loca possederint: & quæ patriarchæ propter suā in deū fidē possederāt, ea illi propter impietatem amiserūt: & ita nihil nouū si & nūc Gentiles pro Iudæis in regnū cœlorū sint introducti. Prædium autē quod dedit Iacob Ioseph, Sycima dicebat: quoniam eū filij Iacob Sycimitas perdidērāt, & ciuitatē desolauerant: eam utpote desolatam pater in hæreditatem filio Ioseph dedit. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super fontem. Hora erat ferme sexta, uenit mulier Samaritana, ut hauriret aquā. dicit ei Iesus: Da mihi quod bibā. Nā discipuli eius abierāt in ciuitatē, ut cibos emerēt.] Fatigatū dominū ex itinere narrans Euangelista, ostendit nobis fuisse dominum à fastu & rerum abundantia alienum. Non enim lumen tuis utebat ad iter, sed pedes ibat: instruens & nos non multis opus habere. Insuper dicit & ipsum incedere strenue, & non ignauiter. Ex quo discimus & nos, ut cum constantia & diligentia faciamus opus dei. Quod autē sedebat sic, significat simpliciter, & ut forte

obueniebat, & non super sede: sed sic simpliciter, uidelicet super pauimento, refocillans corpus, & apud fontem se recreans. Deinde & aliam causam inducit, quare sederet apud fontem. Erat enim tempus meridianum. Hora enim inquit, erat quasi sexta, atque ita etiam propter horæ calorem opus habebat refrigerio & recreatione. Vel aliter dicitur ut ne quis reprehenderet dominum, quomodo quum præcepisset discipulis, ut ne uiam gentium ingrederentur, ipse ad Samaritanos uenerit: idcirco dicit, quod sedes in loco propter fatigationem fuerit, & quod colloquium cum muliere rationabilem habuerit causam, scilicet. Quoniā enim sitiebat, cōsequenter humano more indigebat & potu. Quærenti autem occurrit mulier anima discendi auida. Quid igitur opus erat factum, repelleret ne mulierem adeo studiosam, colloquentem & sitiētem ea de quibus dubitabat ut audiret? Nō fuisset hoc diuinæ misericordiæ. Vide autē oro, & ex hoc quam procul à fastu fuerit dominus. Solus enim relinquitur in uia, quum discipuli abiissent in ciuitatem, ut emerent alimenta. Vsq̄ adeo enim nullā curā uentris agebant, ut quo tempore ferme omnes dormiunt, illi cibos emerent, & panes duntaxat: ut & nos discamus uarietatem ciborum paruifacere. Vide obsecro & diligentiam Euangelistæ: neque enim dixit affirmatiue, hora erat sexta: sed ut minus à ueritate excidat, ferme sexta, inquit: securum faciens sermonem.

Dicit illi mulier Samaritana: Quomodo tu Iudæus quum sis, potū à me possis, quæsum mulier Samaritana? Non enim commercium habent Iudæi cum Samaritanis. Respondit Iesus, & dixit ei: Si scires donum dei, & quis sit qui dicit tibi, da mihi quod bibā, tu petisses ab eo, & dedisset tibi aquam uiuam. Dicit ei mulier: Domine, neque quo haurias habes, & puteus profundus est, unde ergo habes aquam illam uiuā? Ab habitu & ueste forsitan, & alia corporis forma & colloquio ipso existimauit Samaritana Iudæum esse dominum, ideo & ad ipsum dicit: Quomodo tu quum Iudæus sis &c. Vide autem quomodo circumspecta fuerit mulier. Nam si cauere oportebat, dominum oportebat, nō illam: non enim dixit, quod Samaritani non consuetudinem habent cum Iudæis, sed Iudæi non habent consuetudinem cum Samaritanis. Attamen mulier neque sic tacet, sed existimās dominum rem illicitā facere, corrigit quod præter legem fiebat. Christus autem non prius manifestat se, quam uirtus mulieris monstretur. Postquam autem indicata est mulieris uirtus, & quod tam circumspecta & diligens esset, tunc tandem incipit loqui cum ea de sublimibus: Si scires enim inquit, donum dei: hoc est, si cognosceres quid donet deus, nempe æterna & incorruptibilia: scires autem & me, quod quum deus sim, & possim hæc tibi dare: tu quæsiuisses utique, & accepisses aquam uiuam. Gratiam autem spiritus sancti aquam dicit esse, propterea quod purificat & multum refrigerij præbet suscipiētibz. Porro aquam dicit nō stantem, qualis est in puteis & lacubz, putris & corrupta: sed uiuam, hoc est, scaturientem & quæ moueatur. Nam gratia spiritus semper agilem ad bonum facit animam, ascensiones semper disponentem. Talem aquam bibit Paulus uiuentem, & semper mobilem, quum obliuisceretur eorum quæ post se, & ad anteriora se extēderet. Dicit ei mulier, domine: Vides, quomodo statim ab humili cogitatu desistens, magnum ei honorem tribuat, dominum uocando? Neque enim in profundum uerborum Christi uenerat. Nam aliter quidem ille dicit, aliter autē illa intelligit uerba de aqua.

Num tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Respondit Iesus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: quisquis autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternā. Dicit illi mulier: Domine, da mihi istam aquam, ut non sitiam, neque ueniam huc ad hauriendum. Patrem suum facit Iacob, se intrudens in nobilitatem Iudaicam. Vide autem obsecro, prudentiam mulieris, quomodo statim à uarietate aquarū ratiocinatur & dantium uarietatem. Dicit enim: si talē aquam daturus es, omnino maior es patre Iacob, qui nobis dedit hanc aquam. Quod autem ipse ex eo bibit, laus est bonitatis aquæ: tantum enim placuit fons ille patriarchæ. Quod autem & ipse biberit, & filij eius, & pecora eius, indicium est

copiæ

copiæ aquarū. Non enim solū dulcis est aqua, & ita dulcis, ut & Iacob ex eo biberit: sed & larga, & sic larga, ut suffecerit multitudinī pecorum patriarchæ Iacob. Quum autem diceret mulier, num tu maior es patre nostro? Dominus quidem manifeste nō dicit, profecto maior sum: ut non uideatur arrogans esse, quum nondum aliquod specimen suæ uirtutis exhibuisset: hoc tamen parat per ea, quæ dicit. dicit enim: Qui bibit ex hac aqua, iterum sitiet: qui autem ex mea bibit, non sitiet in æternum. Atq; ita si miraris Iacob, qui dedit aquam talem: multo magis admirari oportet eum, qui præbet longe meliorem aquam: quam enim ego do, fons sit aquæ, indiesq; magis ac magis multiplicat. Nō enim quā parum accipiunt sancti à deo, ita usq; ad finem seruant: sed semina quidē & iniuncta accipiunt boni per gratiam. Infumunt autem & ipsi, ac crescere faciunt, id quod per parabolam talentorum significat dominus & per hospitem. Etenim qui acceperat duo talēta, lucratus est alia duo, sed sua præparatione: & hospiti qui susceperat uulneratū à latronibus, pollicetur dominus, quicquid præterea impenderis de tuo, dabo tibi. Igitur & hoc loco coniectatur: equidem aquam do sitienti: illa autem quam ego do, non manet tantum, sed & multiplicatur ac fons efficitur. Dedit Paulo aquam breuem dominus, Ananias instructiones: at breuem illum fontem doctrinarum Ananias Paulus fontem esse demonstrauit, ita ut à Hierusalem usq; ad Illyricū peruenirent illius fontis profliantes fluxus. Et mulier quomodo in his affecta est: humiliter quidem adhuc se gerit. Opinatur enim de sensibili aqua sermones haberi, profectum tamen quendam indicat. Nam primum quidem dubitabat, dicens: Vnde habes aquam uiuentem? nunc autem & sermonē nō retrocedēs suscipit, dicens: Da mihi aquam. Videtur igitur hæc esse prudentior Nicodemo. Nam ille quidem quum multa audiuiſſet talia, dicebat: quomodo possunt hæc fieri? Ista autem incipit contemnere etiam fontem Iacob. Nam dicit: si talem aquam habes, da mihi, & nō ultra ueniam huc ad hauriendum. Vides quod prætulerit ipsi Iacob dominum.

Dicit ei Iesus: Vade uoca uirum tuū, & ueni huc. Respondit mulier, & dixit ei: Non habeo uirum. Dicit ei Iesus, Bene dixisti: quinq; enim uiros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus uir, hoc uere dixisti. Dicit ei mulier: Domine, uideo quod propheta es tu: patres nostri in monte hoc adorauerunt, & uos dicitis quod Hierosolymis est locus ubi oporteat adorare. Dicit ei Iesus: Mulier crede mihi, uenit hora quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus: quia salus ex Iudæis est. Vade uoca uirum tuum. Quia uidebat illam urgentem ad recipiendum, & cogentem se ad dandum, dicit, Voca uirum tuum: quasi ostendat, quod etiam illum oporteat esse participem huius doni mei. Illa autem festinans, & ut recipiat, & ut se defendat, dicit: Non habeo uirū. At dominus per prophetiam nūc reuelat suam uirtutē, & priores eius numerat, & eum qui nunc ignorabatur, arguit. Nunquid igitur illa ægreferebat quum talia audiret? uel relicto illo fugiebat? Nō, sed magis admirata est & confortata, dicēs: Domine, uideo quod propheta es tu. & de dogmatis statim illum interrogat, non de corporalibus, ut de sanitate corporis uel diuitijs, ita sapientiæ audiam, & uirtuti deditam habebat animā: sed dicens, Patres nostri in monte illo adorauerunt: dicit propter Abraham & Iacob, etenim illuc tradunt Isaac in sacrificium adductum. Et quomodo (inquit) uos dicitis, quod in Hierosolymis oportet adorare? Vidisti quomodo sublimior fuerit. Nam quæ paulo ante sollicita erat ne sit ultra uexaretur, nunc de dogmatis rogat. Idcirco & Christus uisa eius sapientia, hoc quidem eius dogma non soluit. Non enim erat satis sollicita, sed aliud quoddam maius dogma manifestat, id quod neq; Nicodemo, neq; Nathanaeli reuelauerat. Venit enim (inquit) hora, quando neq; in Hierosolymis, neq; in hoc loco adorabitur deus. Nā tu quidem (inquit) conaris ostendere res Samaritanorum digniores ijs, quæ apud Iudæos aguntur: ego autem dico tibi, quod neq; hæc, neq; illa habent dignitatem, sed alius quispiam status erit illis dignior. Veruntamē & sic Iudæos uobis Samaritanis digniores affirmo. Vos enim, inquit, adoratis quod nescitis: nos autem Iudæi, quod scimus. Porro seipsum Iudæis annumerat, eo quod iuxta opinionē mulieris loquitur. Illa enim

suspiciabatur Iudaicum prophetam esse, & propterea dicit, nos adoramus. Quomodo autem nesciuerunt Samaritani quod adorarunt? Loco putabant concludi deum: ideo & quā misissent, quando à leonibus deuorabantur (ut supra dictum est) & annuncias-
sent regi Assyriorum se à deo loci non suscipi: ibi manserunt multo tempore, & colue-
runt idola, & ipsum quoque uerum deum. Iudæi autem ab hoc errore liberi fuerunt,
& sciuerunt esse unū deū omnium, tametsi nō omnes. Quia salus ex Iudæis est. Dupli-
cem sensum hoc nobis dat. Vel em̄ quod orbi ex Iudæis bona prouenerint: scire enim
deū, & contemnere idola, inde exordium habere, aliāque omnia sana dogmata: etiam
ipsa adoratio, quæ apud uos Samaritanos, tametsi non recta fuerit, à Iudæis originem
duxit. Vel salutem nominat suum aduentum, qui ex Iudæis fuit. Potest autē & domi-
nus ipse dici salus, quia fuit ex Iudæis secundum carnem.

Sed uenit hora, & nunc est, quando ueri adoratores adorabunt patrem spiritu ac ue-
ritate. Nam & pater tales quærit qui adorent ipsum. Spiritus est deus, & eos qui ado-
rant eum, spiritu ac ueritate oportet adorare. Quamuis nos Iudæi, quantū ad modū
adorationis attinet, plus habeamus quā uos Samaritani: attamen & res Iudæorum
nunc finē habituræ sunt. Nō enim in solis locis mutatio erit, sed & modo colendi altera-
bitur, & hæc in foribus sunt. & nunc est hora: non enim sicut ea, quæ à prophetis dicta,
in longum tempus differentur. Veros autem adoratores, dicit eos qui secundum ipsi-
us legem uiuunt, qui non loco aliquo includunt deum, sicut Samaritani: uel cultu co-
lunt corporali, sicut Iudæi: sed spiritu & ueritate, hoc est, per animam, per puritatē men-
tis. Quia em̄ deus spiritus est, hoc est, incorporeus, oportet ipsum adorare incorpore-
ter, uidelicet in anima: hoc enim significat in spiritu. Etenim anima spiritus est incorpo-
reus. Quoniam autem multi uidentē adorare in anima, nō tamē rectam habēt scientiam,
sicut hæretici: ideo addidit, & in ueritate. Oportet enim & mente adorare deum, &
sanam opinionem de ipso habere. Fortassis autem quispiam dicet, quod duæ partes
nostræ philosophiæ hic insinuantur, praxis dico & contemplatio per duo ista. Nam quū
dicit, in spiritu, praxice docetur. Quicunq; enim spiritu dei agitur, opera corporis mor-
tificant, secundum diuinū Apostolum. & iterum: Caro concupiscit aduersus spiritum,
spiritus autem contra carnem. Et ita praxice insinuat per hoc quod dicit, in spiritu.
Per hoc autem quod dicitur, in ueritate, cōtemplatiua. Porro hæc & Paulus dicit: Epu-
lemur (inquit) in azymis synceritatis, hoc est puritatis uitæ, id quod est praxices: & ueritatis,
id quod est contemplatiuæ. Contemplatio enim occupatur circa ueritatem doctri-
næ uerbi. Vel aliter: Quoniam peculiare erat Samaritanis deum loco includere, & di-
cere quod in hoc loco oporteat adorare. Apud Iudæos autem omnia in figura & um-
bra fiebant. In spiritu adorare, opponitur adorationi Samaritanorum, ut dictum hunc
sensum habeat: Vos quidē Samaritani localem quendam cultū offertis deo, ueri autē adora-
tores nō localem offerent. In spiritu em̄ colunt, hoc est mente & anima. Sed neq; sicut Iu-
dæi, in typo & umbra adorabunt, sed in ueritate: quia Iudaicorum morum & obserua-
tionum futurus est finis. Fortassis autem Iudaica lex secundum literam intellecta, figura
erat & umbra. Quod dicitur, in spiritu, opponitur literæ. Non enim lex literæ à nobis
obseruatur, sed lex spiritus. Nam litera quidem occidit, spiritus autem uiuificat. Et
quod dicitur, in ueritate, opponitur umbræ & figuræ. Venit igitur (inquit) hora, im-
mo nunc est, corporalis mei scilicet aduentus tempus, quando ueri adoratores, neque
sicut Samaritani, uno loco adorabunt: sed omni loco secundum spiritum & incorpora-
liter adorationem offerentes, sicut & Paulus dicit: Sermo in spiritu meo. Neque sicut
Iudæi, figuralem & umbratilem, futurorum ostensiuum cultum adducent, sed ue-
rum & nihil umbratile habentem. Tales enim quærit adoratores deus, Quoniam spiri-
tus est, spirituales: & ueritas est, ueros.

Dicit ei mulier: Scio quod Messias uenturus est, qui dicitur Christus: quum ergo
uenerit ille, nobis nuntiabit omnia. Dicit ei Iesus: Ego sum qui loquor tibi. Et conti-
nuò uenerunt discipuli eius, & mirabantur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen
dixit, quid quæris, aut cur loqueris cum ea. Vnde mulier sciebat uenturum Messi-
am

am, qui dicitur Christus ex Moſaïcis ſcripturis. Nam ſuperius diximus, quod quinque libros Moſi Samaritani receperint. Quia igitur Moſaïca receperant, ex illis cognouerunt prophetias de Chriſto, & quod filius ſit dei. Nam quum dicitur, Faciemus hominem: tanquàm ad filium dicta eſſe à patre, manifeſtum eſt. Et Abrahæ quoque in tabernaculo filius loquebatur: & Iacob de ipſo prædicens, dicebat: Non deficiet princeps de Iuda, donec ueniat cui repositum eſt. Et ipſe Moſes quoque dicit: Prophetam ſuſcitabit uobis dominus de fratribus ueſtris ſicut me, illum audietis. Et multa alia Chriſti aduentum prædicunt. Eapropter dicit mulier: Scio quod uenturus ſit Meſſias. At nunc ſe illi manifeſtat dominus, ita conſequentia ſermonis exigente. Sanè ſi ſtatim ab initio dixiſſet, Ego ſum Chriſtus: neque mulieri perſuaſiſſet, & uiſus fuiſſet oneroſus quiſpiam & arrogans: nunc autem paulatim illam ad hoc inducit, ut mētio fiat expectatiōis Chriſti, ita iam ſe illi detegit. Cuius gratia Iudæis quidem continuo interrogantibus, Dic nobis, num tu es Chriſtus? non reuelauit ſeipſum, mulieri autem dicit. Illis quidem nihil dicit, eo quod non interrogabant diſcendi gratia, ſed calumniandi animo: huic autem quia ſtudioſa erat, manifeſte ſe reuelat. Nam quod ſimplici mente & cogitatione, diſcendi que deſyderio rogabat, manifeſtum ex his quæ ſequuntur. Nam ut audiuit, non ſolum ipſa credidit, ſed & alios ad fidem adduxit, ſemper que apparet & fidelis & diligenter inquirens. Abſoluto autem colloquio cum muliere ac doctrina, tempeſtiue occurrerunt diſcipuli, & admirati ſunt humilitatem eius, quod quum tam glorioſus eſſet, & apud omnes celebris, non dedignatus ſit cum tam paupere & Samaritana muliere tanta cum modeſtia ſermonem habere. Admirantes autem, non audent rogare de quo loquatur ei, adeo erant bene compoſiti, ſeruantes ſuam erga præceptorem reuerentiā. Quod ſi alicubi apparuerint ſidenter loquentes, ſicut Ioannes, quum recumberet ſuper pectus: & quum accederent & dicerent, Quis maior. Et quum filij Zebedæi obſecraſſent, ut unus à dextris, & alter à ſiniſtris ſederet. At illa inquirunt, quaſi ad ſe attinentia, & tunc eis neceſſaria uiſa. Hoc autem loco, quia non uſque adeo ipſorum intererat quaerere, neque neceſſarium omnino: propterea non utuntur fiducia, eo quod non habeant tempus opportunum.

Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus: Venite, uidete illum hominem, qui dixit mihi omnia quæ feci: num hic eſt ille Chriſtus? Exierunt ergo ex ciuitate, & ueniebant ad eum.] Intantum accenſum eſt cor mulieris dictis dominicis ut & aquam relinqueret. Sic igitur ſtatim prætulit aquam Chriſti ſonitum Iacob, & ſit apoſtola, ordinata à fide, quæ cor eius occupauerat, docet que & attrahit totam ciuitatem. Venite (inquit) uidete eum, qui mihi dixit omnia quæcunque feci. Profecto quoniam accenſa fuit anima diuino igni, ad nihil eorum quæ in terra, reſpicit, non ad conſuſionem, non ad ignominiam, nec ad aliud quippiam. Ecce igitur & iſta, quam uis poſſet & aliter dicere, Venite, uidete prophetam prophetantem: at non ſic. Contemnit autem ſuam gloriam, & ad hoc ſolum ſpectat, ut prædicet ueritatem. Non dicit autem, Hic eſt Chriſtus, affirmatiue: ſed, nunquid hic ſit Chriſtus? uolens etiam illos calculum addere, & facere ſermonem creditu faciliorem. Etenim ſi affirmaviſſet hunc eſſe Chriſtum, fortaliſſis reſugiſſent quidam ſententiam eius, neque tam diffamata credidiſſent. Intellexerunt autem quidam per quinque uiros Samaritanæ, quinque libros Moſi, quos ſolos Samaritani recipiunt. Quem autem nunc habes, dicit, hoc eſt uerbum meum, quod nunc à me accipis, nō eſt uir tuus. Nondū enim coniuncta fuiſti (inquit) Ieſus meæ doctrinæ. Dixerit autem quis, Samaritanam gerere typum humanæ naturæ. Natura enim noſtra olim quidem in monte habitabat, mente ſcilicet plena gratiæ diuinæ. Nam priuſquàm peccaret Adam, omnibus diuinis ornatus erat donis. Erat enim & propheta. Vnde & à ſomno expergeſcens prædixit de formatione mulieris, & habitudine uiri erga illam, dicebat que: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & propter hoc relin-

Genes. 17.

Genes. 49.

Deut. 18.

Ioan. 13.

Matth. 18.

Matth. 20.

Genes. 2.

quet homo patrem suum & matrem. Pròinde tunc erat natura nostra in excelsò monte mentis. Sed ubi offendit deum, abducta est captiua, & sanctum quidem semen eius, omnem diuiniorum dico cogitationem, diabolus captiuam in Babylonem inde abduxit, hoc est in confusionem huius mundi: & pro eis inhabitare fecit barbaricas cogitationes, hoc est leones, qui bonas cogitationes, quæ habitabant in nobis, deuorabant, donec persuasum eis ut reciperent diuina eloquia, nec tamen illa integrè. Malitia enim quum semel in monte mentis nostræ habitare cœperit, suscipit quidem Mosi libros, non autem integrè bonum amplexat, sed adhuc sub maledictio manet. Iesus igitur iter faciens, hoc est multas vias transiens, & modos pro salute nostrâ tractans, & interim minis malorum, interim afflictionibus, interim beneficijs, interim bonorum promissionibus nostram uitam lucrari quærit: & fatigatus quidē est talibus modis attentans nos corrigere: inuenit autem alium modum regendi, qui ei & placuit, unde super illum sedit & requieuit. Et quis ille? fons baptismatis, in quo naturæ nostræ quasi Samaritanæ culpam benefecit. Fons autem iste baptismatis fons Iacob meritò dicitur, hoc est supplantatoris. In fonte enim isto supplantamus diabolum: quia & dominus in illo contriuit caput draconis, quem dedit escam populis Aethiopum. Dracone autem isto non alij quidem pascuntur & oblectantur, quàm obtenebrati & nigri anima, & diuinæ lucis non participes. Huic autem nostræ naturæ quinq; uiri coniuncti fuerunt, uariæ scilicet leges à deo datæ ei, nēpe lex in paradiso, lex quæ tempore Noë, lex quæ data Abraham, lex quæ data Mosi, lex quæ data per prophetas. Nam & Noë post diluuium præceptum quoddam suscepit, & Abraham circumcisionem. His itaque quinque legibus coniuncta natura, & sextam accepit: quam tamē nō habebat ut uirum, nondum enim coniungebat sibi legem noui testamenti. Intellexerit autē quis per sextam legē, quam ut uirum non habebat natura, legem idololatriæ. Hanc enim legem nō habebat à deo datam sibi coniugem, sed uelut adulterū iungebat sibi. Ideo & propheta dicit: Et adulterabantur in ligno, & iterum fornicati post omne lignum, propter sculpitula scilicet & ligna quæ colebāt. Eo enim dementiæ peruenerat natura, ut & lignis pulchris propter pulchritudinem sacrificaret, Cyparissis uidelicet & Platanis, & similibus. Quando igitur sextum illum adulterum homines dilexerunt, & in idololatriam exciderunt, tunc dominus ueniens, liberauit nos ab ea. Ideo & dicit, quem nunc habes. Nam profecto tempore aduentus Iesu Christi, etiam Iudæorum sapientiores in Gentilium errores inciderant. Et manifestauit hoc phariseorum hæresis, quæ fato & astrologiæ credebatur. Est & Samaritana omnis anima, quæ sensibus quinq; imprudenter subiecta est, & deinde periculosam doctrinam ueluti sextum quendam adulterum suscipit, cui Iesus benefacit, uel per baptismum, uel per fontem lachrymarum. Nam & lachrymæ fons Iacob dicuntur, mente nostra supplantante maliciam: ex quo aquam & ipsa mens bibit, & cogitationes eius, quæ filij dicuntur, & pecora, seu irrationales partes animæ, ira & concupiscentia. Lachrymæ enim menti & cogitationibus, & reliquis in refrigerium fiunt.

Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, comede. Ille autem dixit eiss Ego cibum habeo comedendum quem uos nescitis. Dicebant ergo discipuli inter se: Num quis attulit ei quod ederet? Dicit ei Iesus: Meus cibus est, ut faciam quod uultis qui misit me, & perficiam opus eius.] Rogabant discipuli dominum, hoc est obsecrabant ut comederet: non temeraria quadam mente, sed magna dilectione erga magistrum. Etenim uidebant ipsum defatigatum ex itinere & calore flagrantem. Dominus autem sciens Samaritanam ferē totam ciuitatem euocaturam ad se, & credituros in se Samaritanos: Ego (inquit) cibum habeo comedendum, hoc est salutem hominum: quam tanto desiderio auebat, quanto nullus nostrum sensibilem cibum. Hunc autem cibum quem habeo comedere, uos discipuli mei nescitis.

nescitis. Crassi enim quum uos adhuc sitis, & intelligere nequeatis quæ obscurius à me dicuntur, nescitis quod salutem cibum hominum nominem. Et aliter: Hunc cibum nescitis: ignoratis enim quod Samaritani credituri sunt mihi, & saluabuntur. Quid igitur discipuli? adhuc dubitabant, num quis attulisset ei quod comedit. Non autem propter solidam ipsorum reuerentiam erga illum interrogare audet. Porro ille quamuis ipsi non interrogassent, reuelat obscurius dictum, & dicit: Meus cibus est, quod faciam uoluntatem eius qui me misit. Voluntas enim dei est salus hominum, & perficiam opus eius. Prophetæ quidem & lex minime potuerunt perficere opus dei. Imperfecti enim erant, utpote figuras & umbras futurorum continentes: at dominus perfecit opus dei, nostram dico salutem & renouationem. Forsitan & per opus dei intelligere potes hominem quem solus filius dei, ostensa natura nostra nullis peccatis obnoxia, perfecit, hoc est declarauit perfectum & absolutum in omni bono opere per diuinam in carne uitam, & usque ad finem uicit mundum. Et lex quoque dei opus est, secundum quod digito dei scripta, quam legem perfecit dominus. Finis enim legis Christus: quoniam cessare fecit omnia quæ in lege fiebant, & à corporali cultu ad spirituales eam transtulit. Cæterum dominus saepe loquitur obscurius, ut attentiores faciat auditores, & excitet eos ad interrogandum & discendum quod obscure dicitur. Cibum autem nominans hominum salutem, docet discipulos, ut & ipsi quum ordinati sint in magistros orbis, minoris faciant corporalem cibum, omneque desiderium suum eò transferant, ut saluent homines. Obserua autem quod & dominus ipse accipiebat cibos à quibusdam propositos. Dicunt enim discipuli, num quis attulit ei, ut comedat? non quasi opus habens aliorum ministerio: quomodo enim aliorum indigeret ministerio, qui dat escam omni carni? sed ut afferentes mercedem habeant, & aluescant simul & ipsi alios pascere. Et interim dat exemplum omnibus hominibus, ut non erubescamus paupertatem, neque graue putemus, si ab alijs pascamur, præsertim illi, qui docemus: & maxime necessarium est alios habere ciborum curatores, ut ipsi non diuulsi curis, ministerio uerbi uacemus: eapropter & discipulis imperauit, ut à discipulis pascantur.

Nonne uos dicitis: adhuc quatuor menses sunt, & messis ueniet? Ecce dico uobis, attollite oculos uestros, & uidete regiones: quoniam albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in uitam æternam, ut & qui seminat, simul gaudeat & qui metit. In hoc enim est sermo uerus, quod alius est qui seminat, & alius est qui metit. Ego misi uos ad metendum quod uos non laborastis. Alij laborauerunt, & uos in labores eorum introistis.] Incipit nunc manifestius reuelare discipulis ea quæ prius obscurius dixerat. Nam uos quidem (inquit) dicitis, hoc est putatis, quod messis sensibilis illa quatuor mensibus futura est: ego autem dico uobis, quod aderit spiritualis messis. Hæc autem dicebat propter Samaritanos, qui iam ueniebant ad ipsum. Attollite igitur oculos uestros, uel spirituales, uel sensibiles: & spectate multitudinem Samaritanorum, & animas ipsorum ad fidem alacres & promptas, quæ quasi regiones albæ opus habent messoribus. Nam sicut ariste quum fuerint albæ, paratæ sunt ad messem, ita & hæc ad salutem sunt præparatæ. Et metens mercedem accipit, & colligat fructum in uitam æternam, ut & seminans simul gaudeat & metens. quod hunc sensum habet: Prophetæ seminauerunt, sed non messuerunt, neque propterea priuati sunt uoluptate, quamuis enim non nobiscum metant, id quod in sensibilibus messibus non est. Illic enim si euenit quod alius seminat, & alius metit, tristitia est non metenti. In spiritualibus autem non sic est. Sed & prophetæ antea prædicauerunt, & præmoluerunt hominum mentes, unde uobiscum gaudent, qui homines ad salutem capitis. Ego autem misi uos ut metatis quod uos non elaborastis: propterea dicit dominus,

ut mittendi discipuli ad prædicationem, non turbentur, quasi ad rem difficilem: nam quod onerosum erat, prophetae susceperant: uos autem in præparata mittimini. At sermonem uerum dicit, prouerbum uulgo iactatum: Alius est qui seminat, & alius qui metit. Obserua autem quomodo omnia auctoritatem & dominium indicent. Ego misi uos ad metendum. Audiant maledicti Marcionitæ & Manichæi, & similes, qui uetus testamentum à nouo abalienant: nam & hoc loco redarguuntur. Etenim si alienum fuisset uetus, quomodo apostoli messuissent ea, quæ à prophetis seminata? Vnde quia apostoli messuerunt ea quæ in ueteri, non alienum est ipsum à nouo testamento: sed utraque unum sunt. Audiant & Ariani, quomodo tanquam dominus & potestatem habens mittat discipulos. Mittit autem, ut de terrenis metant, & excent eos qui terrenis affixi erant, tam Gentiles quam Iudæos, inuehantque illos in aream: ecclesiam dico, in qua conculcentur à bobus, hoc est doctoribus: & iaceant sub illis, ac triturentur, quum omnes paleas, & ignis fomitem, & quicquid carneum est abiecerint, facti pura grana in coelesti penu reponantur, ac deinde cibus fiant dei, qui gaudet in salute eorum. Ita Paulus messuit, à terra refecans, & docens nos quod municipatus noster in coelis sit. Cauillantur autem quidam hoc dicto lepide senes, uideri regiones quod albæ sint ad messem, propter canos scilicet, & messem mortis.

Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter sermonem mulieris, testificantis quod dixisset sibi omnia quæcunque fecisset. Quum uenissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, ut apud se maneret: & mansit ibi duos dies: ac multo plures crediderunt propter sermonem ipsius. & mulieri dicebant: Iam non propter tuam orationem credimus: ipsi enim audiuius & scimus quod hic est uere saluator mundi Christus. Propter sermonem mulieris multi Samaritani credunt, utpote prudenter apud se iudicantes, quod uitam suam mulier non uulgasset, ad hoc ut gratificaretur alteri, nisi uere magnus quis esset & super multos, qui ab illa prædicatione batur. Ideo & fidem operibus commonstrantes, obsecrabant illum ualde ut apud se maneat. Manere enim, hoc significat perpetuum domicilium apud illos habere. Verum ille in hoc non obtemperat, sed ad duos tantum dies manet: unde & multo plures crediderunt propter doctrinam eius. Tametsi Euangelista non enarrat particulatim mirabilia doctrinae eius uerba: sed euentu docet, ut intelligamus uirtutem diuinæ doctrinae illius. Nam & multa alia transeunt Euangelistæ, eo quod non ad ostentationem, sed ad ueritatem declarandam scribunt. Itaque quum esset dominus apud Samaritanos, uerisimile est eum diuiniora quædam docuisse: unde nullo uiso signo credunt & obsecrant ut maneat. Iudæi autem, quamuis plurimis sermonibus & signis fruerentur, adhuc persequiebantur. Profecto inimici hominis domestici eius. Vide item quomodo breui multitudo præcellat eam, à qua docta fuerat: non enim prophetam uocant, neque saluatorem Israël, sed mundi, & cum articulo, hic est saluator ille qui proprie & uere saluauit omnes. Venerunt enim multi ut saluarent, & lex, & propheta, & angelus: sed hic est ille uerus saluator.

Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipse enim Iesus testatus est, quod propheta in sua patria honorem non haberet. Quum ergo uenisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia uidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo: nam & ipsi uenerant ad diem festum. Quum exisset à Samaria dominus, in Galilæam digreditur. Deinde ne quis inquiret, & dubitet quare non semper manet in Galilæa, sed peregrinatur apud eos, maxime quum uideatur esse ex Galilæa: dicit quod propterea non manserit in Galilæa, quia nullum honorem illi exhibuerant. Ipse enim Iesus testatus fuit, quod propheta in sua patria in honore non sit. Consueuimus enim nos homines contemnere ea quæ ualde familiaria, semper magis attendentes alienis & insolitis. Quid igitur? non uidemus etiam multos apud suos in honore haberi?

sanè

sanè hoc ualde raturum. Si autem nonnulli inueniuntur, qui in patria sua habentur in honore, multo magis in terra aliena: ita ut honor qui ei in patria impenditur, si conferatur cum eo, qui in terra aliena, ignominia esse inueniatur. Nam inuidia compatriotis non finit congruum honorem reddi, sed parum illis tribuunt, ciues suam confusionem existimantes gloriam contribulit. Quum uenisset igitur dominus in Galilæam, crediderunt Galilæi: quia uiderant signa facta in Hierosolymis. Atqui Samaritani probatiores erant, & absque signis uerbo mulieris crediderunt. Vide autem ubique eos, qui a biecti habebantur, celebrari ut potiores fide, Samaritanos dico & Galilæos. Nam hos contemnebant, ut agrestiores: ideo & dicebant, Propheta ex Galilæa non surrexit. Vide autem quod & hi qui electi putabantur, abijciuntur, quales fuerunt Hierosolymitani Iudæi. Merito igitur & Gentiles suscepti sunt. Nam in sua patria, hoc est in synagoga Iudæorum, honorem non habebat propheta Christus: sicut Moses dicit: Prophetam suscitabit Deut. 18. uobis dominus.

Venit ergo Iesus iterum in Cana Galilææ, ubi fecerat ex aqua uinum. Et erat quidam regius, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic quum audisset, quod Iesus aduenisset à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, ac sanaret ipsius filium: siquidem is agebat animam. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Dicit ad eum regius: Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus uiuit. Credidit homo sermoni quem dixerat ei Iesus: & ibat. Recordari nos facit Euangelista miraculi in Cana, ubi aqua facta est uinum, & interim ut crescat laus Samaritanorum. Nam Galilæi quidem, inquit, susceperunt eum propter signa quæ facta sunt in Hierosolymis & apud se: Samaritani autem ob solius mulieris testimonium, & ipsius domini doctrinam. Ostendit insuper, quod & regius ille ex miraculo, quod in Cana factum, bonam quandam de Christo opinionem conceperat, tamen minus dignam. Regium autem illum uocat, uel quod ex regio erat genere, uel quod gerebat dignitatem quandam ob quam sic uocabatur. Num igitur, dicit quis, idem est ille cum Centurione apud Matthæum: Nam & ille ex Capernaum erat. Non opinor igitur illum esse, sed alium. Nam ille quidem & uolens uenire Christum prohibet, dicens: Non sum dignus, ut sub tectum meum ingrediari. Et illius quidem puer paralyti detinebatur, seruus uidelicet: illius autem filius febricitans. Et ille quidem quum à monte descendisset, in Capernaum ingressus est: nunc autem à Samaria & non in Capernaum, sed in Cana. In summa, ille Centurio, hic autem regius fuit dignitate. Orat igitur regius ille dominum, ut descendat ad sanandum filium. At dominus perstringit eum, utpote non perfectam, sed paruam habentem fidem. Dicendo enim, descende priusquam moriatur filius meus: infirmitatem fidei suæ ostendit: quia non credebat quod si contingeret mori filium, potens esset eum suscitare: eapropter perstringens eum, dicit: Nisi signa et prodigia uideritis, non credetis. Interim autem & alios ciues Capernaum accusat. Videntur enim ubique ob multam incredulitatem condemnari. Igitur quoniam infirmæ mentis erat regius, & urgebat dominum ut descenderet ad sanandum filium: ostendens ei saluator, quod & absens posset sanari, dicit: Vade filius tuus uiuit. Denique pueri quidem sanauit febrem, patris autem incredulitatem. Scias autem aliud esse signum, aliud prodigium. Nam prodigium sit præter naturam, ut est aperire oculos cæci nati, & excitare mortuum. Signum autem, quod non præter naturam, ut est sanare infirmum. Perficiat autem & nunc hoc miraculum dominus. Omnis homo est regius quidam, non solum quod cognatus propter animam regi omnium, sed & quod ipse regiam dignitatem supra omnes accepit. Inuenitur autem sæpe habens quidem mentem quasi filium, igne illicitarum uoluptatum & concupiscentijs male laborat. Si igitur accesserit ad Iesum, & petierit ab eo ut descēdat, hoc est misereatur, & remittat illi peccata, priusquam tota à morbo uoluptatū moriatur. Si enim non miseret nostri deus, sed obseruaret iniquitates, & secundū illas ulcisceretur, quisnam sustineret? Si igitur accesserit, ut dictum est, assequetur quod quærit, & recipiet mentem suam sanam. Veruntamen uide & quid dicat ad illum dominus: Vade, filius tuus uiuit.

hoc est, ne sis immobilis ad bonum: sed uade, & incessabilem motionē ostende ad bonum. Tunc enim filius tuus uiuet. Si autē quieueris nō ambulās, morietur planē mens tua, eo quod ad bonum te non promoueris.

Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt ei, dicentes: Filius tuus uiuit. Sciscitatus est ergo horam ab eis, in qua uegetius se habuisset. Et dixerunt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus, filius tuus uiuit. & credidit ipse & domus eius tota. Hoc iterū secundum signum ædificauit Iesus, quum uenisset à Iudæa in Galilæam.] Obstupefacti serui re pentina morbi mutatione, occurrunt domino bonum nuncium afferentes de sanitate filij. Non enim simpliciter, & sicut fieri solet, sed subito liberatus est à febre: ut ita ostendatur miraculū hoc non fuisse naturæ, sed uirtutis Christi. Vt ergo didicit à seruis horam in qua puer uegetius se habuisset, hoc est melius habuisset, & in meliorem transisset ualitudinē, plene credidit domino. Prior enim eius fides imperfecta erat. Ne enim mihi dixeris, quod non accessisset, nisi credidisset. Nā & patres consueuerunt præ amore erga filios, nō solū accedere ad medicos, quibus bene fidunt, sed et ad imperitos, nihil ex his quæ oportet facere intermittentes. Accessit quidem ex fide, siquidem & hoc dābimus: sed frigida & imperfecta, quam neq; fidem quis recte uocauerit. Tunc autē perfecte credidit, quando & de hora didicit. Et quare Euangelista dicit, quod secundum hoc signum fecit in Cana? Vt ostendat Samaritanos multis dignos laudibus. Etenim dicit, & cum secundo hoc fieret signum, nondum peruenerunt Galilæi ad sublimitatē illorum qui nullum uiderant signum.

CAPUT V.

Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam. Est autē Hierosolymis ad probaticam piscina, quæ dicitur Hebraicè Bethesda, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo languentium cæcorum, claudorum, aridorū, expectantium aquæ motum. Angelus enim descendebat certo tempore in piscinā, & turbabat aquā. Itaq; qui primus descendisset post turbationem aquæ, sanus fiebat à quocunq; detinebatur morbo.] Dies festus erat Iudæorū, Pentecoste opinor. Ascendit in eo dominus: partim ut ne uideretur esse aduersarius legi, sed cōparere cū reliquis diem festum agens: partim, ut plures per signa & doctrinas alliceret, & maxime turbam simplicem. Solebant enim conuenire & rustici & opifices, qui in ciuitatibus, & alijs diebus erant occupati. Probatica autem dicebatur piscina, eo quod oues illic ad sacrificium congregabantur, & intestina eorum abluebantur. Multi autem opinabantur, quod sola ablutione intestinorum sacrificium uirtutem quandam diuiniorē acciperet aqua, & propterea angelus ad aquam ut electam accederet & miraculum operaretur. Videbatur utiq; diuina sapiētia à longe uiam facere Iudæis ad fidem in Christum, præordinando miraculū piscinæ. Nam quoniam baptisma daturum erat magnam uirtutem & maximum donum, utpote purificans peccatū, & uiuificans animas, præfiguratur deus baptisma in rebus Iudaicis, & ipsis quoq; aquam dat quæ purificet sordes, quæ non proprie sordes erant, sed uidebantur esse: ut si quando tetigissent mortuum, uel leprosum, uel aliquid tale. Dat autē & piscinæ huic miraculū, quod duceret eos ad susceptionem baptismatis. Angelus enim tempore opportuno descendebat, & turbabat aquam, & sanatiuam illi uirtutem indebat: nusquam enim ista natura aquæ est, ut per se sanet, alioqui hoc perpetuū fieret: sed totum in angelo situm erat, quicquid erat efficacis. Ita & apud nos aqua baptismatis, aqua est simpliciter: quum autem accesserit spiritus sancti gratia, propter inuocationem dei morbos soluit animarū: & si quis cæcus fuisset, obcæcatīs oculis animæ ne possit diiudicare bonum à malo: & si claudus quis fuisset, qui nō mouebatur ad faciendum bonum, & proficendum in melius: & si aridus & desperati omnino fuisset morbi, nullius que boni particeps, ab aqua illa curabatur: & tunc infirmitas impediēbat quosdam ne sanarentur: nunc autē in baptismo nullum est obstaculū. Non enim uno sanato, alij